
**THE NECESSITY FOR CHANGES TO THE LAW OF SUCCESSION IN THE
REPUBLIC OF MACEDONIA – DE LEGE FERENDA**

Slavica Dimoska

Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Macedonia, slavicadimoska@yahoo.com

Stevco Meceski

Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Macedonia, smeceski@yahoo.com

Tatjana Dimoska

Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Macedonia, tanjadimoska@yahoo.com

Irina Joldeska

Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Macedonia, irina.joldeska@uklo.edu.mk

Abstract: Inheritance law is a part of civil law that regulates mortis causa relations, i.e. relations that appear upon the death of a person, regulating the relations between the heirs themselves, as well as the relations between the heirs and third parties whose rights and interests may be affected by the death of a person. The basic aim of succession is transfer of ownership of the property from the decedent to his heirs. In order to realize the essence of succession in a specific case, the following conditions must be met: the death of a person must occur, there must be a legacy, there must be heirs and there must be a legal basis for inheritance.

The basic source of inheritance law in the Republic of Macedonia is the Law of Succession adopted in 1996, which has not undergone any changes since its adoption to the present day. Respecting the succession law provisions, the judicial practice by resolving numerous practical cases of inheritance, as well as the theoretical study of the succession process, have noticed that the current Succession Law has legal gaps on many issues, that results with a necessity of changing and amending some of its provisions.

The aim of this paper is to identify the need for changes to the current Succession Law as well as proposing specific solutions for the legal gaps. The paper is conceptualized in several sections. The first part refers to the changes in the general law provisions defining the terms that have been undefined so far. The paper continues amending some of the current legal inheritance provisions, as well as necessary changes of forced heirship. The last section refers to the need of changes of testamentary succession as well as changes of succession agreements. The purpose of this paper is to present a new look at the Law of Succession in the Republic of Macedonia that will meet the needs of modern life, i.e. the Law of Succession - de lege ferenda.

Keywords: Law of Succession, legal inheritance, forced heirship, testamentary succession, succession agreements.

**ПОТРЕБАТА ОД ПРОМЕНИ НА ЗАКОНОТ ЗА НАСЛЕДУВАЊЕ ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – DE LEGE FERENDA**

Славица Димоска

Факултет за туризам и угостителство - Охрид, Македонија, slavicadimoska@yahoo.com

Стевчо Мечески

Факултет за туризам и угостителство - Охрид, Македонија, smeceski@yahoo.com

Татјана Димоска

Факултет за туризам и угостителство - Охрид, Македонија, tanjadimoska@yahoo.com

Ирина Јолдеска

Факултет за туризам и угостителство - Охрид, Македонија, irina.joldeska@uklo.edu.mk

Резиме: Наследното право претставува дел од граѓанското право кое ги регулира односите mortis causa односно односите што настануваат по повод смртта на едно физичко лице уредувајќи ги односите меѓу самите наследници, како и односите меѓу наследниците и трети лица чии права и интереси можат да бидат засегнати со смртта на едно лице. Основната функција на наследувањето претставува правопримништво кое се остварува mortis causa односно пренесување на сопственоста на имотот од оставителот на неговите наследници. За да се оствари наследно-правниот однос кој ќе резултира со наследување во еден конкретен случај треба да бидат исполнети следните услови: да се случи смрт на едно физичко лице, да постои оставина, да постојат наследници и да постои правен основ за наследување.

Основен извор на наследното право во Република Македонија претставува Законот за наследување донесен во 1996 година кој воопшто не претрпел никакви измени од неговото донесување до денес. Постапувајќи по одредбите на законот, судската практика решавајќи бројни практични случаи на наследување, како и теоретското проучување на наследно-правната проблематика, воочиле дека во ЗН постојат правни празнини по многу прашања, како и потреба од промена и доуредување на некои од неговите одредби.

Целта на овој труд е да се согледа потребата од промени на постоечкиот ЗН, како и да се предложат конкретни решенија за правните празнини и за доуредување на некои наследноправни институти кои законот ги содржи. Трудот е конципиран во неколку дела од кои првиот дел се однесува на промените кои треба да се извршат на општите одредби од законот и дефинирање на поими кои досега биле недоречени, како и потребни промени во делот на законското наследување, нужното наследување, тестаменталното наследување како и промените во делот на наследно-правните договори. Целта на овој труд е презентирање на еден нов изглед на Законот за наследување во Република Македонија кој ќе одговара на потребите на современото живеење односно Закон за наследување *de lege ferenda*.

Клучни зборови: Закон за наследување, законско наследување, нужно наследување, тестаментално наследување, наследноправни договори

1. ВОВЕД

По осамостојувањето на Република Македонија и со воспоставувањето на нов уставен, политички и правен поредок, во 1996 година се донесе и нов Закон за наследување кој во голема мера е под влијание на законските решенија од поранешните закони за наследување – Сојузниот закон за наследување од 1955 година и Законот за наследување од 1973 година. Меѓутоа, сè поевидентна е потребата од крупни промени на ЗН со кои ќе се решат правните празнини и современите предизвици кои постојат во наследно-правната сфера

2. МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДИ

За да се разработи проблематиката на овој труд е пристапено кон компаративна анализа на законите за наследување во соседните и дел од европските држави поткрепено со решенија кои правната наука по наследно право ги предлага.

3. РЕЗУЛТАТИ

Една од основните недоречености на постоечкиот ЗН е отсуството на дел од основните поими на наследувањето. Најнапред е потребно дефинирање на самиот поим –наследување како и на правото на наследување што е предвидено во драфт верзијата на граѓанскиот законик кој е во изработка. Имено, поимот наследување претставува пренос на имотни права и обврски по смртта на оставителот во корист на наследниците, додека правото на наследување претставува правото на наследникот да ја добие оставината што ја наследил. Во досегашното законодавство овие два поими не беа дефинирани, а целта на нивното дефинирање е појасна слика на граѓаните кои не се стручни за оваа проблематика и немаат обврска да го препознаат значењето на поимите.

Едно од потребните дополнувања која еминетните професори, Дејан Мицковиќ и Ангел Ристов, од катедрата на семејно и наследно право при Правниот факултет “Јустинијан Први” во Скопје ја бараат е и дефинирање на поимите наследник, легат и сублегат, како и регулирање на случаите на истовремена смрт на повеќе лица кои меѓусебно може да се наследуваат. Овие два поими се едни од основните институти на наследното право кое во досегашното законодавство не беа дефинирани.

Постојат случаи во кои неколку лица може истовремено да настрадаат во некој несреќен случај или пак ќе исчезнат во ист момент и ќе бидат прогласени за умрени. Во законодавната практика и во теоријата општо е прифатено овие лица да се нарекуваат комориенти. Утврдувањето на точниот момент на смртта односно фактот кое од лицата починало порано е од значење за тоа кој ќе се јави како оставител, а кој како наследник во случај на крвна или семејна поврзаност на лицата. Честопати се покажало дека во одредени ситуации на несреќи многу тешко е да се одреди точниот момент на смртта и тоа кој прв починал, поради што законодавствата прибегнуваат кон одредени претпоставки. Во теоријата, во однос на комориентите се јавуваат две стојалишта. Првото стојалиште поаѓа од претпоставката дека лицата умреле во ист момент, така што тие меѓу себе не се наследуваат. Второто стојалиште поаѓа од тезата дека машките лица како биолошки поцврсти и поиздржливи ги надживуваат женските лица, а помладите лица ги надживуваат постарите. Во постоечкиот ЗН не постои законска одредба за комориенти, иако таква одредба постои во многу закони на другите држави, што претставува правна празнина и предизвикува дилеми. Во драфт верзијата на ГЗ постои одредба во која се вели дека ако две или повеќе лица кои меѓусебно законски може

да се наследуваат загинаат во иста несреќа, а не може да се утврди временскиот редослед по кој тие умреле, ќе се смета дека умреле во ист момент и меѓусебно не се наследуваат. Со оваа одредба се отстрануваат сите можни дилеми на кои наидува оставинскиот суд при несреќи во кои загинале повеќе лица кои се родбински поврзани со што се внесува правна сигурност.

Република Македонија е една од ретките земји во Европа во која се дозволува и се регулира постхумна репродукција со Законот за биомедицински потпомогнато оплодување (БПО). Членот 33 од овој закон предвидува дека маж и жена на кои врз основа на медицинските сознанија им се заканува опасност од неплодност заради здравствени причини, можат во овластена здравствена установа да ги зачуваат своите јајце клетки и сперматозоиди за сопствено користење. Во случај на смрт на мажот дозволена е постхумна БПО со негова претходна согласност во писмена форма најдоцна со една година од денот на неговата смрт. Доколку дојде до постхумно оплодување и доколку детето се роди по смртта на оставителот во период подолг од 300 дена, тогаш детето ќе има статус на вонбрачно дете поради фактот што бракот престанал да постои со смрт на едниот брачен другар. Поради тоа за да се утврди татковство ќе треба да се спроведе постапка предвидена во Законот за семејство. Признавањето во овој случај може да се направи со тестамент во кој таткото го признава детето родено во рок од 1 година по смртта на оставителот. Но тука настанува друг проблем, а тоа е способноста за наследување. Според сегашниот ЗН во членот 122 способност за наследување има само дете веќе зачнато во моментот на отворање на наследството ако се роди живо, со што постхумно зачатото дете нема право на наследување. Ова решение треба да се промени и да се признае правото на наследување на постхумно зачатите деца според истите правила според кои наследуваат брачните и вонбрачните деца. Доколку законодавецот го дозволил и регулирал постхумното зачнување, тогаш е крајно нехумано истите да се дискриминираат во правото за наследување. Уште повеќе што тие деца веќе се наоѓаат во тешка емотивна и финансиска положба што мора да живеат без таткото, без неговата љубов, грижа и поддршка од секаков вид. Токму затоа во драфт верзијата на ГЗ во способноста за наследување се предвидува исправка на оваа т.н. неправда и се предвидува право на наследување да има и постхумно зачатото дете на оставителот.

При дефинирањето на предметот на наследување во член 2 на ЗН е прифатен концептот на имот дека може да се наследуваат предмети и права што им припаѓаат на поединци. Вака конципираната одредба претпоставува дека обврските претставуваат товар на оставината, а во практиката се создаде мислење дека обврските на оставителот не се наследуваат. Затоа е потребно попрецизно определување на предметот на наследување со кое ќе се предвиди дека се наследува **оставината** во која влегуваат ствари, имотни права и имотни обврски.

Ако оставителот има брачен или вонбрачен другар, тој има право да бара издвојување на неговиот дел од заедничкиот имот кој е стекнат за време на брачната или вонбрачната заедница. Затоа кога се расправа оставината, а како наследник се јавува надживеаниот брачен другар, најнапред е неопходно од оставината да се издвои делот на брачниот другар од заедничкиот имот. Според македонското законодавство при определување на деловите на брачните другари се врши така што заедничкиот имот се дели на два еднакви дела. На барање на едниот од партнерите доколку истиот докаже дека неговиот придонес во имотот е поголем, може да му се определи поголем дел од имотот. Истите правила важат и при вонбрачната заедница која траела подолго од една година. Тоа што законодавецот не предвидел одредба со која е задолжителна обврската за издвојување на делот на надживеаниот брачен другар од заедничкиот имот, создава бројни проблеми и дилеми при распределбата на оставината. Во многу законодавства ова прашање е експлицитно регулирано. Затоа во членот 5:14 во ГЗ се определува дека надживеаниот партнер има право на издвојување од оставината на делот од заедничкиот имот стекнат за времетраење на брачната заедница. Притоа нотарот е должен да го издвои делот од заедничкиот имот на надживеаниот брачен партнер од оставината на оставителот.

Кога станува збор за потребните измени во ЗН, професорите Мицковиќ и Ристов имаат предлог за предвидување на посебен режим на наследување на земјоделското земиште и фармите тргнувајќи од фактот дека Македонија е аграрна земја и е потребно зачувување на земјоделското земјиште. Најсоодветно решение се смета она со кое она лице што сака да го обработува земјиштето ќе го наследи имотот, а останатите наследници ќе имаат право на паричен надомест во висина на нивниот наследен дел.

Вонбрачната заедница на маж и жена во македонското законодавство за прв пат е уредена со Законот за семејство од 1992 година. Според членот 13 од Законот за семејство заедницата на маж и жена која не е заснована според одредбите на овој закон (вонбрачна заедница) и која траела најмалку една година е изедначена со брачната заедница во поглед на правото на меѓусебно издржување и имот стекнат за време на траењето на таа заедница. Во Законот за сопственост и други стварни права во член 81 став 1 пак во делот со кој се уредува стекнувањето имот во вонбрачна заедница е предвидено дека имотот кој вонбрачните другари

ќе го стекнат во вонбрачна заедница, се смета за нивен заеднички имот. Правната наука која се занимава со наследното право се залага за законско решение во кое ќе се предвиди наследно-правниот статус на вонбрачниот другар. Уште повеќе што во постоечкиот ЗН вонбрачните деца се изедначени со брачните. Тогаш зошто би имало дискриминација на вонбрачниот партнер посебно ако се има предвид фактот што вонбрачната заедница е сè почеста во нашето општество. Токму затоа во фактите за определување на законските наследници освен сродството, брачната заедница и живеењето во трајна заедница, се предвидува и вонбрачната заедница која би се изедначила со брачната заедница.

ЗН предвидува можност за намалување на делот на брачниот другар во корист на децата кога оставителот има деца кои не потекнуваат од бракот со тој брачен другар. Но досега е непозната можноста за намалување на наследниот дел на децата кои не потекнуваат од бракот со надживеаниот брачен другар за сметка на брачниот другар. Целта на оваа предлог измена е да се воспостави принципот на правичност посебно кога постојат субјективни критериуми кои тие треба да ги исполнат за да го ползуваат ова право како што се трајна неспособност за работа или немање на нужни средства за живот.

Кога се пристапува кон распределба на оставината во првиот наследен ред помеѓу децата на оставителот и надживеаниот брачен другар, често во практиката брачниот другар е принуден да го напушти домот поради тоа што не е во можност да му го исплати делот на другите наследници. Заради поголема заштита на брачниот другар може да се предвиди право на користење на домот во рок од една година по смртта на оставителот со што му се дава време да го реши станбеното прашање на побезболен начин. Ова право се остварува по барање на надживеаниот брачен другар до нотарот кој ја води оставинската постапка.

Во вториот наследен ред кога брачниот другар е повикан на наследство со родителите на оставителот, тој е честопати принуден да го продаде станот или куќата во која живеел до смртта на оставителот и да го промени своето живеалиште. Со тоа надживеаниот партнер е во понеповолна состојба бидејќи е принуден да купи нов стан за кои во најголем број случаи во практиката, нема средства. Анализирајќи ги компаративните правни решенија во другите држави, се нуди решение со кое ќе се овозможи на надживеаниот брачен партнер право на домување во заедничкиот дом. Со тоа надживеаниот брачен партнер би бил обезбеден до крајот на својот живот, а другите наследници истиот дом би можеле да го продадат и да ги поделат средствата после смртта на надживеаниот брачен партнер. Ова решение би се применувало само на барање на брачниот другар доколку истиот нема друг стан или куќа и не може да ги обезбеди од својот имот или е трајно неспособен за работа или нема нужни средства за живот. Наследниците пак би имале право во случај на промена на имотната состојба на партнерот или доколку истиот стапи во друга брачна или вонбрачна заедница, да имаат право да побараат да престане правото на домување.

Реформата на граѓанското законодавство предвидува потреба од промени и во делот на нужното наследување во РМ. Најнапред е потребно да се дефинира што всушност претставува нужниот дел од оставината, институт кој не е прецизно дефиниран во постоечкиот ЗН. Нужниот дел претставува дел од оставината со кој оставителот не може слободно да располага.

Големината на нужниот наследен дел не е еднаква за сите нужни наследници. Постоечкиот ЗН во членот 31 предвидува дека припадниците на првиот наследен нужен ред имаат право на една половина од делот што според закон би им припаднал, а припадниците на вториот нужен наследен дел ќе добијат една третина од делот што законски би им припаднал. Новото законско решение се определува за зголемување на расположливиот дел на оставителот со кој тој би имал право слободно, по своја волја би имал право да располага со што се предвидува намалување на нужниот дел. Така, наследниците од првиот нужен наследен дел би добиле една третина од делот што законски би им припаднал, а наследниците од вториот нужен наследен дел би добиле една четвртина од делот што законски би им припаднал.

ЗН предвидува враќање на подароците во случај на повреда на нужниот дел. Враќањето на подароците се случува доколку со претходното намалување на тестаменталните располагања не се постигне целта која е дополнување на нужниот дел. Притоа се враќаат само оние подароци кои се направени во последните 90 дена од животот на оставителот. Тековното решение на ЗН создава низа проблеми во судската пракса од типот на изигрување и измами на наследниците. Со ова решение нужните наследници немаат право да бараат враќање на подароците направени пред периодот од 90 дена од крајот на животот на оставителот. Оваа одредба претставува новина која е внесена во ЗН од 1996 година која не е позната во претходните сојузни закони и постои само во РМ, додека сите поранешни југословенски републики го задржале решението кое постоеше во Законот за наследување од 1973 година кој не предвидуваше временски рок на направените подароци. Во овој контекст се смета дека временскиот период од 90 дена предвиден во ЗН на РМ е прекраток и истиот треба да се зголеми. Некој оптимален законски рок би бил рокот од 5 години. Така, подароците сторени во последните пет години од животот на оставителот ќе се вратат колку што е потребно за да се дополни нужниот дел.

Нужниот дел според нашето право претставува наследно право регулирано во член 32 каде се предвидува дека на нужниот наследник му припаѓа определен дел од секој предмет и правата што ја сочинуваат оставината, но завештателот може да определи нужниот наследник да го прими својот дел и во определени предмети, права или во пари. Вака конципираната одредба нужниот наследник го определува како универзален сукцесор на оставителот во рамките на големината на делот што го наследува, со тоа тој за обврските на оставителот одговара до висината на својот дел. Во контекст на правната природа на нужниот дел, постојат различни толкувања и концепции во споредбеното право. Во наследното право на Србија на пример, нужниот дел не е определен како наследно право туку како облигационо право. Тоа е направено со цел да се зачува целovitоста на земјоделските парцели, но не може да се занемарат и предностите што ваквата одредба ги има и во зачувување на сите недвижности. Во правото на Србија, ова облигационо право не е безусловно и може да се соборува. Имено, нужниот наследник може од судот да побара неговиот нужен дел што е во тестаментот определен како облигационо право, да се трансформира во стварно право. За да се реализира оваа трансформација од облигационо во стварно право нужниот наследник мора да ги исполнува условите за нужен наследник, да постои барање пред оставинскиот суд за трансформација на правото кое судот темелно го разгледува имајќи ги во предвид сите околности на конкретниот случај, имајќи ја во предвид желбата на завештателот, времетраењето на заедницата на живот меѓу оставителот и наследникот како и имотната состојба на нужниот наследник. При трансформација на облигационото право во стварно право, истото делува ex tunc што значи дека се смета како стварно право од моментот на смртта на оставителот. Доколку нужниот наследник не побарал трансформација на правото во стварно, се смета дека се определил за примарната опција своето право на нужен дел да го исползува како облигационо право. Со прифаќањето на облигационата правна природа на нужниот дел, нужниот наследник не станува универзален наследник на оставителот туку тој се стекнува со право на побарување. Прифаќањето на ваквото решение во нашето наследно право оптимално би ги задоволilo интересите на сите инволвирани лица во оставинската постапка и би се воспоставила рамнотежа помеѓу интересите на наследниците и волјата на завештателот.

Како и во другите сегменти од ЗН, анализирајќи ги одредбите кои се однесуваат на тестаменталното наследување, се заклучува дека на дел од нив им е потребно дообјаснување, на дел целосно изменување, како и внесување на нови законски одредби кои ќе одговорат на потребите на современото живеење.

Во македонското законодавство не постои прецизна законска дефиниција за поимот тестамент, туку само се предвидува дека завештателот може да располага со својот имот со тестамент. Во споредбеното право, бројни се законските решенија кои го определнуваат и дефинираат самиот тестамент. Во работната верзија на ГЗ се пристапува кон прецизно дефинирање на тестаментот во член 5:83 како последна изјава на волјата на завештателот со која тој располага со својот имот за случај на смрт. Имено, тестаментот се дефинира како формално, еднострано, даровно и отповикливо правно дело.

Една од особеностите на располагањето со имотот преку тестамент, е имотот да постои во времето на составување на тестаментот и истиот да е во сопственост на тастаторот. Во практиката честопати се случува тастаторот да располага со имот кој не е во негова сопственост туку тастаторот да има намера истиот да го стекне во некој иден период. Нотарската комора на РМ има донесено став и мислење во врска со оваа ситуација прецизирајќи дека тестаментот со кој што завештателот располагал со иден имот во корист на одреден наследник е полноважен доколку имотот постоел во моментот на неговата смрт, а намерата на завештателот била неспорна, несомнено и јасно изразена во тестаментот. Токму ова правно мислење треба да биде вметнато во измените на ЗН регулирајќи дека завештателот покрај со својот имот кој го поседува, може да располага и со имот што ќе го стекне во иднина, до крајот на својот живот, доколку таквиот имот постои во моментот на неговата смрт, а тој искажал несомнена намера истиот да го остави во наследство на своите наследници преку тестамент. Оваа одредба претставува иден, позитивен и одложен услов.

Постоечките законски одредби своерачниот тестамент го дефинираат како тестамент кој завештателот го напишал и потпишал со своја рака. За истиот да биде полноважен завештателот треба во целост лично да го напишал како и лично да го потпишал. За полноважност на своерачниот тестамент не е нужно, но е корисно во него да е означен датумот кога е составен. Ваквото законско решение создава бројни проблеми во практиката. Сознанијата од практиката говорат дека кога тестаментот не е датиран, како редовна појава во судските процеси се појавува оспорувањето на тестаменталната способност на тастаторот од страна на наследниците кои не се согласуваат со последната изјава на волја на завештателот. Исто така, чести се случаите кога во присуство на повеќе тестаменти со кои тастаторот располагал, спорно е прашањето која е последната волја на тастаторот. Во новите одредби содржани во ГЗ датумот мора да се предвиди како еден од суштествените и задолжителни елементи на тестаментот со цел да се избегнат проблемите кои се јавуваат кога тестаментот не е датиран.

Измените на ЗН предвидуваат воведување на една нова форма на тестамент кој се вика писмен тестамент пред сведоци. Тоа е претходно напишана исправа што завештателот ќе ја потпише во истовремено присуство на тројца сведоци. Тестаторот треба да изјави дека тоа е негов тестамент и дека е запознат со неговата содржина. Ваквиот тестамент треба да го потпишат тројцата сведоци, а како задолжителен елемент треба да биде и денот на составување на тестаментот. Оваа форма на тестамент е широко застапена во споредбеното наследно право, кое намерно е изоставено во ЗН од 1996 година како резултат на злоупотребите во минатото. Имено многу често се случувало да се принуди тестаторот да се потпише на бланко хартија, на која подоцна се вметнувал текст кој ја злоупотребувал волјата на завештателот. Но сепак, голем број правници и адвокати инсистираат на враќање на оваа форма на тестамент поради практичноста на постапката која истиот ја нуди за разлика од постапката на изготвување на судскиот тестамент, како и на зголемената професионалност на адвокатската дејност и фактот што во денешни услови на живеење е скоро невозможно да се натера било кое лице да се потпише на бланко документ. Неговото составување може да биде во една семејна и пријателска атмосфера, без да биде нарушена приватноста и тајноста на содржината на тестаментот, со оглед дека завештателот нема обврска да ги запознае сведоците со содржината на тестаментот. Враќањето на писмениот тестамент пред сведоци во нашето наследно право ќе биде од голема полза за граѓаните кои имаат потреба од поголем избор на форми на тестамент во сферата на тестаменталното располагање. Дилема за размислување останува дали без никакви измени да бидат вратени старите решенија или пак во интерес на правната сигурност треба да бидат направени одредени измени и дополнувања со цел да се избегнат било какви можни злоупотреби.

Во постоечкиот ЗН не е предвидена формата на нотарскиот тестамент, кој за прв пат е воведен со Законот за нотаријат од 2007 година. Законската одредба таму предвидува дека тестамент во форма на нотарски акт се составува согласно одредбите што важат за составување на судски тестамент. Специфичноста се состои во овластувањето на нотарот да составува нотарски акт за изјавата на последната волја на завештателот, а вака составениот нотарски акт има форма и дејство на судски тестамент. Имајќи го во предвид ова, потребно е да се предвиди уредувањето на нотарскиот тестамент во ГЗ кое ќе обезбеди поголема информираност на граѓаните за постоењето на нотарскиот тестамент и за можноста истиот да биде составен пред нотар што сега не е случај.

Откако тестаментот ќе биде составен, се поставува прашањето за неговото чување. Според нашето право, тестаторот има право при одлучувањето за чување на тестаментот. Тестаторот може тестаментот да го чува кај себе, кај терто лице, во специјализирана установа за вакви услуги или во суд. Законот за вонпарнична постапка ја уредува постапката за чување на исправи, врз основа на која најчесто во судот се прима на чување тестаментот кој може да е своерачен или судски. Досегашната практика покажува дека се чести случаите кога наследниците не се запознати со постоењето на тестаментот, па наследството се распределува врз основа на закон. Подоцна пронајдениот тестамент ги комплицира наследноправните односи со што се отповикува решението за законско распределување на наследството, се пристапува кон враќање на наследството или на она што останало од него. Познати се и случаи кога некој од наследниците ја знае содржината на тестаментот која не е во негова корист со што се премолчува постоењето на тестаментот и се прифаќа законската распределба на наследството. Сето ова е последица на непостоење на правна регулатива за евидентирање и чување на тестаментите. Регистарот на тестаменти во нашето право за прв пат беше уреден со Законот за нотаријат од 2016 година и со подзаконски акти на Министерството за правда и Нотарската комора. Затоа е неопходно новиот ГЗ да го предвиди законското регулирање на Регистарот на тестаменти.

Една од основите за повикување на наследство во наследното право, покрај тестаментот и законот, е договорот за наследување. Во наследно-правните системи кои го предвидуваат овој договор, во својата правна сила тој претставува најсилен правен основ и има приоритет пред тестаментот и законот. Причина за ваквото силно дејство е неможноста тој еднострано да биде отповикан од страна на оставителот. За разлика од него, тестаментот како еднострано правно дело, тестаторот може да го отповика по своја волја сè до моментот на настапување на својата смрт. Во нашето законодавство договорот за наследување не е предвиден. Предвидени се договорот за отстапување и распределба на имот за време на живот и договорот за доживотна издршка кои се регулирани во Законот за облигациони односи како облигационоправни договори. Договорот за наследување претставува основ за наследување. За разлика од него, договорот за доживотна издршка и договорот за отстапување на имот за време на живот се облигационоправни договори кои не се правен основ за наследување, но на посреден начин имаат влијание на наследноправните односи. Ова од причина што имотот со кој е располагагано со овие договори не влегува во оставината на оставителот. Во практиката овие два договори не се основ за наследување, но тие, а особено договорот за доживотна издршка, се користат како средство за определување на единствен наследник. Заедничко за нив со договорот

за наследување е тоа што претставуваат израз на волјата на договорните страни и се склучуваат во строга форма.

Во ГЗ како една од промените на тековното законодавство, е повторното воведување на договорот за наследување. Во членот 5;109 се предвидува договорот за наследување како договор со кој брачните партнери располагаат со целиот или со дел од својот имот во случај на смрт. Со договорот за наследување може да се определи едниот брачен партнер да го наследи другиот или и двајцата да се наследат.

По својата форма договорот за наследување се предвидува како строго формално правно дело кое мора да се склучи во форма на нотарски акт во присуство на двајцата брачни, вобрачни партнери или свршеници.

Предмет на договорот за наследување претставува целата или само дел од оставината со која оставителот располага за случај на смрт. Слободата на завештателот е ограничена со правото на нужен дел. Имено, во случај на повреда на нужниот дел на нужните наследници, тие имаат право да бараат редуција на располагањата направени во договорот за наследување.

Со уредување на договорите за отстапување и распределба на имот за време на живот и договорот за доживотна издршка во ЗОО, наследното право во РМ значително се разликува од наследните права на поранешните југословенски републики кои го задржале решението предвидено во ЗН од 1973 година. Целта на нашиот законодавец била договорот за доживотна издршка да служи за стари и изнемоштени лица обично без деца, да се спогодат со трето лице да ги издржува, а тие за возврат му ветуваат дека по смртта ќе му остават цел или дел од својот имот. Но практиката покажува дека овој договор се користи за изигрување на законските наследници кои морално згрешиле на оставителот, но не толку за истите да бидат прогласени за недостојни за наследување, преку склучување на договор за доживотна издршка со трето лице или со еден од законските наследници. На ваков начин законските наследници се исклучуваат од наследството.

Потребна е ревизија на наследноправните договори и нивно враќање во наследното право на РМ. Во таа насока се и одредбите на новиот ГЗ во изработка кој договорот за отстапување на имот за време на живот и договорот за доживотна издршка ги враќа во изменетиот ЗН. Притоа предлог решението на ГЗ предвидува и двата договори да се заверуваат само од страна на нотар, а не и на судот, со цел да се растерети судот од неспорни предмети, а да се занимаваат само со решавање на спорите кои се резултат на ваквите договори. Во измените на ГЗ се предвидува одредба за можна конверзија на договорот за доживотна издршка во договор за дар тогаш кога истиот е склучен непосредно пред смртта на примателот на издршката такашто издршката воопшто не е давана од страна на давателот. Се дава законска можност при таков случај договорот за доживотна издршка да има правна важност како договор за подарок.

4. ДИСКУСИИ И ЗАКЛУЧОЦИ

Со цел да се постигне поголема правна сигурност на сите страни инволвирани во еден наследноправен однос потребно е да се извршат бројни промени во постоечкиот Закон за наследување кој не е променет од моментот на неговото донесување. Современите текови на живеење сведочат за бројни правни празнини на истиот кои е неопходно да се исправат во што е можен пократок рок.

Владата и Министерството за правда во 2011 година пристапи кон нов комплексен проект на измени, дополнувања и кодификација на македонското граѓанско право, каде значаен дел се предвидува и на целосно ревидирање на македонското постоечко наследно право.

Промените предложени од еминентни професори по семејно и наследно право кои се анализирани во овој труд би дале сосема нов современ изглед на новиот Закон за наследување кој правната фела го бара.

ЛИТЕРАТУРА

Закон за биомедицински потпомогнато оплодување.(2003).

Закон за вонпарнична постапка на РМ. (2008).

Закон за нотаријат на РМ. (2016).

Закон за наследување на Србија. (2003).

Правилник за регистар на тестаменти. (2019). Нотарска Комора.

Работна верзија на книга четврта на Граѓанскиот Законик на Република Македонија. (2023). Скопје.

Спировиќ-Трпеновска, Љ. (2009). Наследно право, Скопје.

Спировиќ-Трпеновска, Љ., Мицковиќ, Д., Ристов, А. (2011). Наследувањето во Европа, Културна установа Блесок, Скопје.

Чавдар, К, (1996). Коментар на Законот за наследувањето со обрасци за практична примена, Академик, Скопје.

Чавдар, К., & Сиљаноска-Костадиновска, Ц. (2013). Закон за семејството, коментари, судска практика, предметен регистар, примери за практична примена, придружни прописи и литература, Академик, Скопје.

Чавдар, К., & Чавдар, К. (2012). Закон за облигационите односи, коментари, објаснувања, практика и предметен регистар, Академик, Скопје.

<https://wamaeallen.com/debunking-changes-to-the-law-of-succession-ammendment-act-2021/>, 2024

https://www.cooneyleesmorgan.co.nz/change_for_succession_law, 2024.

<https://www.tgc.eu/en/publications/changes-to-inheritance-law-in-2023/>, 2024.